

Ida Norvin Nilsson og Kristian Nagel Delica

Kritiske perspektiver på nyere dansk retspolitik

– skridt på vej mod en straffestat?

Loïc Wacquants teori om udviklingen af en nyliberal straffestat udgør en invitation til empiriske undersøgelser. I denne artikel diskuteres Wacquants teori om, at vi i den vestlige verden har oplevet et gradvist skifte fra et keynesiansk velfærdsregime (*welfare*) over et schumpetersk arbejdsregime (*workfare*), til at vi nu ser et nyliberalt fængselsregime (*prisonfare*) udvikle sig. Wacquant påpeger, at det er usikkert, hvorvidt og på hvilken måde vi i fremtiden vil se en 'europæisk vej mod en straffestat'. Han fastholder, at de skandinaviske lande udgør en undtagelse til denne globale 'tough on crime' bølge og skriver sig implicit ind i den kriminologiske debat om den såkaldte 'skandinaviske undtagelse'. Målet med denne artikel er at udvide dette perspektiv og diskutere Wacquants teoriudvikling i en skandinavisk kontekst. Empirisk analyseres behandlingen af to danske lovforslag fra 2009 og 2011. Begge omhandler stramning af straffeloven inden for henholdsvis bandekriminalitet og hjemmerøverier, og begge blev stemt igennem med et overbevisende flertal i Folketinget. Fokuspunktet for analysen er, hvilke overordnede tematikker politikerne henviser til som argumentation for en øget strafferamme. Konklusionen er, at disse alle henviser til et nyliberalt følelsesbetonet argument om retsfølelsen. Artiklen inviterer, med baggrund i Wacquants teori, til kritiske refleksioner over den stramme danske retspolitik.

Søgeord: Loïc Wacquant, straf, straffestat, retspolitik, nyliberalisme, den skandinaviske undtagelse.

Fra en profeti om fængslets død til tendenser mod en straffestat

I 1970'erne forudså Michel Foucault, at fængslet ville uddø inden for en overskuelig fremtid (Foucault 2002 [1975]). Det synes ikke hverken at være eller blive tilfældet, da der aldrig har siddet så mange mennesker i fængsel, som der gør i dag (Fængselsforbundet 2014). Under Nyrup-regeringen i 1990'erne blev grundstenene til en skærpet straffepolitik støbt med introduktionen af en række voldspakker med tilhørende strafskærper. Da den borgerlige VK-regering tiltrådte i 2001 fortsatte udviklingen med stadig flere stramminger af straffeloven. Siden 2001 har Folketinget samlet hævet strafferammerne for primært volds- og terrorrelaterede forbrydelser 47 gange. Dette har betydet, at det absolutte antal måneders indespærring (strafmassen) er steget med 25 % i perioden 2004-2013.¹ Både antallet af domme og strafudmålingen er steget med omkring 70 % fra midt firserne til i dag (Kriminalforsorgen 2011:12), og 2013 var året, hvor den højeste absolutte strafmasse blev tilkendt lovovertrædere i Danmark (Fængselsforbundet 2014). Ud over den skærpede lovgivning har de sidste tre årtier afstedkommet en række andre tiltag. Sociolog Annette Olesen opsummerer, hvordan forandringerne inden for nyere dansk straffepraksis har betydet:

... en intensivering i brugen af visitationszoner, ransagninger, politipatruljer, varetægtsfængsling, skærpede straffe, særafdelinger i fængslerne for negativt stærke fanger, overvågning og registrering samt mediernes dækning af kriminalitet og retspolitiske udmeldinger baseret på nultolerancepolitik og befolkningens retsfølelse (Olesen 2013:838).

Det særligt interessante ved denne strafskærpende tendens, der har vundet indpas i den politiske retorik og praksis, er, at der inden for den videnskabelige kriminologiske forskning ikke er empirisk grundlag for at konkludere, at de øgede straffekrav siden 1980'erne skulle hænge sammen med mere kriminalitet (Balvig & Kyvsgaard 2006, 2010). Svaret på de øgede straffekrav i det politiske felt må altså findes andetsteds, end at straf virker kriminalitetsforebyggende. De politiske argumenter for mere straf bliver typisk fremført med henvisninger til ofrets og den øvrige befolknings retsfølelse² (Balvig 2006, 2010, Ryberg 2006). I Venstres og de Konservatives regeringsgrundlag fra 2003 lød det fx:

Straffesystemet skal afspejle den almindelige retsfølelse og følge med samfundsudviklingen. Regeringen ønsker derfor en modernisering af strafferammerne i straffeloven, som bl.a. sikrer, at overgreb mod mennesker generelt bliver straffet hårdere (VK-Regeringen 2003:7).

Der er endnu ikke kommet større empiriske analyser, der har undersøgt udviklingen mod hårdere straffe i Danmark, men emnet har været genstand for

Ida Norvin Nilsson

Projektkonsulent i Kultur- og Fritidsforvaltningen, Københavns Kommune

E-mail:
idanorvin@gmail.com

Kristian Nagel Delica

Adjunkt ved Institut for Miljø, Samfund og Rumlig Forandring, Roskilde Universitet

E-mail:
kdelica@ruc.dk

mindre forskningsprojekter og artikler (se fx Olesen 2013, Greve 2004, 2013, Smith 2012 m.fl.). Vores bidrag til dette forskningsfelt henter inspiration i dele af Loïc Wacquants arbejde, hvor straf forstås som en statslig reguleringsmetode over for en social usikkerhed i samfundet frem for et egentligt svar på kriminalitet. Målet med denne artikel er at argumentere for, hvorledes den retspolitiske debat synes frakoblet videnskabelig argumentation og empirisk belæg. Dette gøres ud fra en analyse af legitimeringen bag stramninger af straffepolitikken, som de synliggøres i relation til debatter om to lovforslag, der begge omhandler en opjustering af strafferammen.

Wacquant fremhæver gentagne gange specifikt Danmark og generelt de skandinaviske lande som undtagelser i en "global trend" mod en hårdere straffediskurs og -praksis (Wacquant 2008a:103, 121, 2014:79). Ved at påpege Skandinavien som en undtagelse skriver Wacquant sig ind i debatten om den såkaldte "Skandinaviske undtagelse" (Scandinavian exceptionalism) inden for straffepolitikken (Pratt 2008a, 2008b, Ugelvik & Dullum 2012, Barker 2013), selvom det ikke er en debat, han forholder sig eksplicit til. Med de sidste 30 års strafskærper i Danmark in mente, vil vi lade den politiske debat, som førte til strafskærper af to forskellige lovområder, danne empirisk udgangspunkt for en kritisk diskussion af den danske retspolitiske tilstand. Med analysen synliggør vi fundamentet for de strafskærpene foranstaltninger. Vi fremhæver, at de politiske argumenter for hårdere straffe ikke trækker på viden om, hvad der virker kriminalitetsforebyggende, men primært på hvad man kan kalde *retsfølelsen*; subjektive følelser af hvad der virker *ret og rimeligt*.

Artiklen falder i følgende tre dele: Først introducerer vi mere grundlæggende til Wacquants teori samt ser på, hvordan denne forholder sig til teoriene om den skandinaviske undtagelse og muligheden for udviklingen af en dansk straffestat. I artiklens anden del berører vi kort den nyere retspolitiske praksis for herefter at analysere den politiske retorik i diskussionen op til ændringer af strafferammerne på to forskellige lovområder (bandekriminalitet og hjemmerøveri) i Danmark. I artiklens tredje del samler vi trådene og konkluderer.

Welfare, workfare, prisonfare

I forskellige artikler (se fx Wacquant 2001, 2008b, 2008c) og ikke mindst i de to bøger *Fattigdommens fængsler* (2008 [1999]) og *Punishing the Poor* (2009) argumenterer Wacquant for, hvordan vi skal bryde med forståelsen af kriminalitet og straf som to sammenhængende størrelser og se ud over de straffende og rehabiliterende funktioner, som fængslet har. Wacquant beskriver, først og fremmest med USA som fokus, hvordan det fremadstormende fængselsregime (*prisonfare*), der ifølge Wacquants analyse historisk set udgør forlængelsen af welfare-workfare regimet, kan ses som resultat af en social usikkerhed skabt af en nyliberal filosofi baseret på en moralsk behaviorisme (Wacquant 2008a, 2009a).³ Wacquant lægger her et væsentligt element til den forskning, der har beskæftiget sig med bevægelsen fra welfare til workfare (fx Castel 2003, Jessop 1993, 1994 & Peck 2003). Det er Wacquants tese, at vi historisk set i den vestlige verden ikke alene har oplevet et gradvist skifte fra et keynesiansk velfærdsregime (*welfare*) over et schumpetersk arbejdsregime (*workfare*), men at vi nu er vidner til, hvad der udvikler sig til et nyliberalt fængselsregime (*prisonfare*) (Wacquant 2008b:13ff, 2009a, 2009b). Det skal ikke forstås som, at vi helt har forladt velfærdsregimet og står midt i et fuldblods, dobbeltregulerende arbejds- og strafferegime, men det peger på skiftende, makrostrukturelle orienteringer i statens rolle gennem det seneste halve århundrede. Wacquants fokus er først og fremmest på USA. Én ting er, at Wacquant til tider idylliserer og er for grovkornet særligt i forhold til det keynesianske velfærdsregime (Mayer 2010:97, Hancock & Mooney 2013:109f, Squires 2013:220ff), noget andet er spørgsmålet om, hvorvidt udviklingen af en regulær straffestat også gør sig gældende i en dansk kontekst. Det vender vi tilbage til nedenfor. Først vil vi skitsere, hvad Wacquant ser som karakteristisk for et sådan strafferegime.

Grundstenen i Wacquants teori om fremvæksten af et regulært *prisonfare* bygger på en præmis om, at nyliberalismen ikke primært er et økonomisk, men er et mangefacetteret politisk projekt (Wacquant 2012:71). Der er tale om en række intensiverede fordringer og krav til individets evner til at tackle, styre og tage ansvar for egen livssituation. Denne ideologiske overbygning har form af en politisk og moralsk nyliberalisme. Wacquant specificerer sit perspektiv således:

[it] goes beyond the market rule perspective in that it grants a dynamic role to the state on all four fronts: economic, social, penal and cultural (...) On the social front, government programmes thrust onerous obligations onto welfare recipients and aggressively seek to redress their behaviour, reform their morals, and orient their life choices through a mix of cultural indoctrination, bureaucratic oversight and material suasion (Wacquant 2012:72).

Pointen er, at når ideologien tillægges dette moralsk disciplinerende element, skabes der en stat, som *ikke* er minutiøs, undseelig og tilbagetrukket, som den (ny)liberale økonomiske fri-markeds-liberalisme oprindeligt foreskriver, men som tværtimod udvikler sig med henblik på at styre individer i en retning, som harmonerer med det nyliberale menneskesyn, der er strengt paternalistisk, intervenserende og afrettende over for de samfundsgrupper, som ikke formår at leve op til de moralske fordringer om *competition, efficiency and utility* (Wacquant 2012:69f). På denne måde stiller nyliberalismen sig ikke i kontrast til tanken om en stærk stat og statslig indblanding, men benytter tværtimod statslige politikker til at *usynliggøre* (indespærre) de befolkningsgrupper, der ikke formår at tilpasse sig den nyliberale ideologi. Over for de, der formår at leve efter de nyliberale kodeks, slipper staten på den anden side tøjlerne og trækker sig tilbage. Dette skaber en tosidet *kentaurostat*, som er liberal og fri opadtil over for de ressourcestærke samfundsgrupper og paternalistisk og konsekvent nedadtil i forhold til de ressourcetsvage samfundsgrupper (Wacquant 2008a, 2009a, 2012). Strafskærpelserne kan på den måde ses som tegn på, at fængsling i højere og højere grad bruges som middel til at håndtere den sociale utryghed, som en skærpet social- og arbejdsmarkedspolitik skaber. Staten udvikler sig mod en tilstand, hvor brugen af politiet og de straffende institutioner øges netop for at inddæmme de sociale uroligheder, som er en følge af et usikkert arbejdsmarked og et mindsket socialt sikkerhedsnet.

Den strafferetlige udvikling i Danmark og den skandinaviske undtagelse

Flere steder påpeger Wacquant, at hastigheden hvormed straffestaten udvikles i USA er enorm og ikke kan ses som et generelt billede på, at man eksempelvis i Europa skulle bevæge sig med ligeså hastige skridt mod samme omfangsrige straffestat – der er naturligvis ikke tale om en fuldstændig ukritisk "import" af straffepolitikker og -praksisser. På den anden side er det en central pointe for Wacquant, at der, *også* i europæiske lande med stærke stats-traditioner, kan ses begyndende spor af en "european road to the penal state" (Wacquant 2001:406, 2008b:21ff, 2013:246f). Han beskriver:

It remains to be seen whether this "European road" to liberal paternalism is a genuine alternative to penalization in the mold of the United States or merely an intermediate stage or detour leading, in the end, to carceral hyperinflation (Wacquant 2008b:22).

Dette åbne spørgsmål ser vi som invitation til at undersøge, om der kan tales om en dansk udvikling, hvor straf i stigende grad benyttes til håndtering af social usikkerhed. Wacquant fremhæver Brasilien og Argentina som eksempler på lande, der fuldstændig ukritisk har adopteret den amerikanske straffepolitik, (Wacquant 2001:408, 2003a, 2003b:415, 2009b:212, 2012:69) og han

beskriver, hvordan tendenser fra USA på samme måde er ved at finde fodfæste i Europa. Det interessante er, at han mere eller mindre fritager de skandinaviske lande, der er kendetegnet ved en relationelt set stærkere (velfærds)stat for deltagelse i denne "lov-og-orden rus":

Det er heller ikke nogen tilfældighed, at de skandinaviske lande – som bedst har modstået det ydre og indre pres for at afmontere socialstaten, og hvor der er en lang tradition for omfordeling og kollektiv risikodeling – også er de lande, som fængsler mindst, og hvor kriminaliseringen af social utryghed er den sidste udvej i stedet for den første refleks-handling (Wacquant 2008a:121).

Wacquant åbner dog selv op for muligheden af, hvorvidt vi i fremtiden vil se en hårdere straffepolitik inden for de skandinaviske velfærdsstater, da det skandinaviske arbejdsregime med dets aktiveringskrav og overvågningsprincipper kunne have kimen i sig til at udvikle sig i retning af et strafferegime (Wacquant 2008a:103f). Wacquant gør dog opmærksom på, at de skandinaviske lande indtil nu har undgået denne nye lov-og-orden doxa "New York style", og at de nyliberale spor er tydeligere i forhold til arbejdsmarkedspolitikkerne og andre velfærdsområder (Wacquant 2014:79). Danmark ligger da også ti gange under USA i forhold til antal af indsatte pr. 100.000 indbyggere. Hvor USA i 2007 havde 648 indsatte pr. 100.000 indbyggere, lå Danmark i bunden med 68 indsatte pr. 100.000 indbyggere (Wacquant 2008a:66f).

Den new zealandske kriminolog John Pratt satte gang i den videnskabelige debat om en skandinavisk undtagelse med to centrale artikler i *British Journal of Criminology* i 2008 (Pratt 2008a, 2008b). Artiklerne skabte en bred debat mellem primært en række skandinaviske kriminologer (se fx Ugelvik & Dullum 2012, Barker 2013, Lappi-Seppälä 2008, 2012). Debatten bidrager med vigtige nuanceringer i relation til fremstillingen af de skandinaviske velfærdsstater som værende relativt set "milde", når det kommer til spørgsmålet om straf (Barker 2013:5f). Pratt henviser til de skandinaviske velfærdsstaters rødder i (socialdemokratiske) ideer om lighed (cultures of equality and sameness), som det fx materialiserer sig i det svenske "folkhem" som argument for genesen af denne "undtagelse" (Pratt 2008a:124ff). Det er Pratts argument, at denne "lighedstanke" smitter af på straffepolitikken og manifesteres konkret i både mildere straffe og i indretningen af fængslerne. Pratt påpeger, at forholdene i de skandinaviske fængsler (her undtaget de danske forhold, da Pratts analyse dækker de norske, svenske og finske forhold) er væsensforskellige set i forhold til fængsler og fængselssystemer mange andre steder på kloden: Fængslerne er generelt små, de er statsejede og statsstyrede, og de indsatte har relativt kort vej til ledelsen og har dermed mulighed for at blive hørt. De indsatte har oftest eneceller med plads til personlige fornødenheder, og der er en stor mængde åbne fængsler, der muliggør interaktion mellem

den indsatte og dennes familie samt i visse tilfælde en fortsat tilknytning til arbejdsmarkedet (Pratt 2008a:120ff).

Pratts positive fremhævelse af de skandinaviske forhold, netop som en undtagelse fra en nærmest global trend inden for straffepolitikens udvikling, tager han selv op til kritisk revision i anden del af den todelte artikelserie (Pratt 2008b). En kritisk revision, nogle mener ikke er kritisk nok (markante kritikpositioner findes bl.a. hos Mathiesen 2012, Barker 2013 og Smith 2012). Hovedsubstansen i Pratts (selv)kritiske gennemgang af undtagelserne er, at der er tydelige tegn på opbrud i Skandinavien. Han peger generelt på, at den sociale sammenhængskraft og dermed solidaritets- og lighedsfølelsen er kommet under pres på grund af øget immigration og et usikkert arbejdsmarked som følge af finanskrisen og den deraf afledte omorganisering af velfærdsstaten. Mere specifikt fremhæver han, (1) at man særligt i Sverige og Norge er ekstraordinært "hårde" i relation til straffe inden for narkotikaområdet (en forsikring mod en fælles fjende og et svar på en utryghed i befolkningen), (2) at tiden med en ekspert- og forskningsbaseret straffepolitik er skiftet til fordel for en i højere grad følelsesbaseret og populistisk straffepolitik (Pratt 2008b:286), og endelig at den øgede immigration skaber intolerance og svækker sammenhængskraften.

Vi vil her undersøge og argumentere for, at lignende udviklingstræk gør sig gældende i en dansk sammenhæng. Den danske historiker Peter Scharff Schmidt tilføjer Danmark til Pratts analyse af det øvrige skandinaviske straffebillede.⁴ Schmidts pointe er, at de skandinaviske velfærdsstaters størrelse, magtbeføjelser og tillid fra befolkningen kan føre til både humane politikker, men samtidig også til effektiv social kontrol. Han mener, at det traditionelle billede af Skandinavien som et sted med en human straffepraksis og -retorik er hårdt udfordret, og at den hårde straffediskurs i Danmark, på samme måde som i nabolandene, er slået igennem (Smith 2012:45). Den danske velfærdsstat har ikke været i stand til succesfuldt at imødegå de internationale tendenser mod en hårdere straffepraksis, hvilket både er synligt i den politiske debat om kriminalitet og straf og i konkrete politiske tiltag og lovgivning (Smith 2012:53f, Greve 2004:3). Schmidt stiller sig skeptisk over for det link, Pratt opstiller mellem en særlig skandinavisk lighedskultur og en human straffepraksis og -retorik, da han bl.a. viser, hvordan åbne fængsler blev en realitet i Danmark ved en mere eller mindre tilfældighed, og at isolationsfængslingen i Danmark er et forhold, som internationale menneskerettighedsorganisationer gentagende gange har påpeget som yderst kritisabelt (Smith 2012:42). Et andet kritisk punkt er den megen lovgivning, der klargøres og besluttet uden om fagkundskaben (Greve 2004:3). Eksempelvis kunne man ikke tidligere forestille sig straffelovsændringer uden en forbehandling i Straffelovrådet.⁵ For første gang siden Straffelovrådets oprettelse i 1960 har det ikke noget kommissorium at arbejde ud fra på trods af, at straffeloven ændres oftere end i nogen tidligere periode (Greve 2004:3). I de tilfælde, hvor der

nedsættes udvalg til det lovforberedende arbejde, sidder der til tider alene repræsentanter for politi, anklagemyndighed og ministerium. Dette var tilfældet i 2003, da den såkaldte "rockerpakke" (Lov 218) blev vedtaget. Indholdet heraf var så usikkert i forhold til forsvarernes og de sikredes rettigheder, at fremtrædende dommere truede med civil ulydighed (Greve 2004:4).

Et andet eksempel på et retspolitisk forhold, der har en sammenhæng med opblomstringen af filosofien bag den nyliberale straffestat, er den såkaldte "terrorpakke", der blev den retspolitiske reaktion på den nye samfundsmæssige trussel efter 9/11. Terrorpakken blev besluttet i 2002, hvortil der i 2006 kom yderligere punkter. Terrorpakken består af en række ændringer og tilføjelser i eksisterende love som straffeloven, retsplejeloven, våbenloven og udlændingeloven. Her er indførelsen af §114 især værd at nævne, da denne kan give fængselsstraf på op til livstid for terrorisme. Med denne paragraf er det blevet strafbart at støtte en organisation eller privatperson, der er indblandet i aktiviteter, der kan defineres som terrorisme. Yderligere fik Politiets Efterretningstjeneste (PET) øgede beføjelser, der blandt andet giver nye muligheder for at indhente personoplysninger hos enhver offentlig myndighed og endvidere adgang til oplysninger om flypassagerers rejseaktiviteter (Lov 35 og Lov 217). Det mest omdiskuterede og markante tiltag er, at udlændinge med opholdstilladelse efter 2004 kan udvises uden rettergang, og at danske statsborgere kan blive udleveret til retsforfølgelse i udlandet (Lov 311). Ud over det fik politiet i 2004 udvidede beføjelser i form af visitationszoner og udvidede muligheder for tilbageholdelse med hjemmel i Politiloven (Lov 444) samt kodificeringen af begrebet tryghed i Politiloven, der pålægger politiet at virke ikke blot for fred, sikkerhed og orden men nu også for tryghed (Volquartz 2013). Ud over ovennævnte specifikke sager har andre mere overordnet beskrevet (og kritiseret), hvorledes den danske retsstat langsomt udhuler sine oprindelige retsprincipper (Greve 2004, Høilund 2011, Olesen 2013). Den politisk hårdhændede håndtering med mandat i et begreb om befolkningens retsfølelse gør, at selvom Danmark langt fra er på niveau med de geografiske områder, hvorfra Wacquant tager sit udgangspunkt, er der alligevel noget, der tyder på, at hans iagttagelser kan inspirere til studier i en dansk sammenhæng.

Metodisk udgangspunkt – om at se på symbolske bevægelser i det politiske felt

For Wacquant er det alfa og omega, at sociologiske analyser idealtypisk kombinerer symbolske/diskursive elementer med materielle elementer. Kort sagt er det et mål for Wacquant, at man holder arven fra bl.a. Durkheim i hævd og kombinerer denne med indsigter fra mere marxistisk inspirerede tilgange (Wacquant 2009a:xv-xviii). Dette er en kombination, man bl.a. finder praktiseret i Bourdieus reflektive sociologi, hvilket står som en grundinspiration for Wacquant (Bourdieu & Wacquant 1996, Delica & Sandbjerg 2014). Det er

selvsagt et ambitiøst forskningsprogram, Wacquant her taler for, og vi gør os ingen illusioner om, at vi inden for rammerne af én artikel kan fremstille en analyse, der fyldestgørende redegør for både symbolske forandringer i det danske straffepolitiske felt på diskursivt niveau *samt* formår at fremskrive en mere materielt baseret analyse af konkrete praksisser i danske fængsler. Efter således kort at have påpeget de mere "materielle" sider af retspolitikken indkredser og begrænser vi vores sigte i det kommende afsnit til at dreje sig om de symbolske kampe, der udspiller sig i det politiske felt i debatter om strengere straf. Vi følger altså i Wacquants spor, når han siger

... we must escape from the narrowly materialist vision of the criminal justice system as cultural engine and fount of social demarcations, public norms and moral emotions... (Wacquant 2009a:xviii).

Vores analyse vil først og fremmest handle om at se på legitimeringen bag stramninger af straffepolitikken, som de synliggøres i relation til debatter om to lovforslag i det politiske felt – lovforslag, der begge omhandler en opjustering af strafferammen.⁶

Fremgangsmåde

Fra et lovforslag fremlægges og frem til den endelige vedtagelse, bliver forslaget sendt gennem forskellige organer. Der er en høringsfase, hvor berørte foreninger og organisationer m.fl. bliver bedt om at komme med kommentarer til forslaget. I vores specifikke cases blev der bl.a. afgivet høringssvar fra Det Kriminalpræventive Råd, Den Danske Dommerforening, Landsforeningen af Forsvarsadvokater, Danske Advokater og Institut for Menneskerettigheder. Ud over dette har Rigsadvokaten gennemgået domme på de for lovforslaget relevante områder og udformet anbefalinger på baggrund heraf. Herefter er der en omfattende debat om de fremlagte resultater og andre synspunkter fra partierne i Folketinget. I stedet for at fremlægge en komplet gennemgang af processen frem til vedtagelsen af lovene, vil vi her udelukkende fokusere på den politiske argumentation for og imod lovforslagene. Vi antager, at de politiske aktører, der taler for stramninger, synliggør hovedinteresserne i at øge strafferammen.

Begge lovforslag blev stemt igennem med et overbevisende flertal i Folketinget og efterfølgende implementeret. Vi analyserer konkret lovforslagenes første-, anden- og tredjebehandling i Folketinget. De to lovforslag blev stemt igennem med henholdsvis 96 stemmer for og 8 stemmer imod og 98 stemmer for og 8 stemmer imod. Af den grund finder vi det rimeligt at antage, at de fremlagte argumenter er repræsentative for det overvejende politiske syn på straf *inden for disse to eksempler*. Lovene er Lov nr. 501 af 12. juni 2009, som omhandler en styrket indsats mod bandekriminalitet og Lov nr. 760 af 29. juni 2011, som drejer sig om skærpede straffe for hjemmerøveri og organiseret

indbrudskriminalitet. Begge love repræsenterer lovgivning omkring personfarlig kriminalitet – en type kriminalitet, der har været et særligt politisk (og mediemæssigt) fokus på i relation til straffeskærper gennem de sidste 30 år. Man kan sige, at bandekriminalitet og hjemmerøverier begge går under en kategori af nye former for kriminalitet og muligvis derfor har ekstra politisk bevågenhed. Wacquant påpeger i denne sammenhæng, at en del af den hårde straffepraksis udfylder et behov for og giver politikere fra hele spektret en sag, der giver dem mulighed for at vise legitimitet og handlekraft (Wacquant 2001:402). Det er vores påstand, at der i debatten af disse lovforslag simpelthen sker en ekstra grad af politisk profilering og vilje til at vise politisk slagkraft. Det betyder dog ikke, at lovforslagene er svage eksempler til at illustre vores pointe, da hovedfokus her ikke handler om at vise i hvor høj grad der handles, men at synliggøre på baggrund af *hvilket fundament* der argumenteres. I det følgende vil vi rekonstruere den politiske debat op til disse loves endelige godkendelse og fremdrage eksempler på, hvordan politikerne på tværs af ideologi og partitilhørsforhold argumenterede for straffeskærende foranstaltninger på disse to lovområder.

Debatter i det straffepolitiske felt – om legitimering af de strengere straffe

Når politikere på tværs af det politiske spektrum argumenterer for at højne strafferammen, er det som beskrevet ikke med hold i den overvejende kriminologiske viden om, hvad der virker kriminalitetsforebyggende. I stedet henvises der primært til den mere flyvske størrelse om befolkningens og offerets retsfølelse. Vi har analyseret de to lovdebatter med fokus på, hvad der synes særligt prægnant og gennemgående som legitimitetsgrundlag for politikernes stillingtagen, og vi har analysestrategisk været inspireret af både Wacquants teser om, at øget straf ses som svar på en social usikkerhed og de kriminologiske debatter om den skandinaviske undtagelse. Det vil sige, at vi, når vi kombinerer disse inspirationer, særligt har haft blik for (1) politikernes anvendelse af "tryghed" (som modsvar til/reaktion på "usikkerhed"), (2) de måder politikerne anvender "retfærdighed" (som konkretisering af "retsfølelse"), (3) den måde hvorpå politikerne italesætter, at de statuerer et (afskrækkende) eksempel over for potentielle forbrydere og (4) endelig er der en fjerde kategori, som dukkede op under læsningen af debatterne: at der løbende anvendes en diskurs, hvor man enten er med de "almindelige" velintegrerede borgerne og derfor *for* en skærpelse af straffene eller med de "andre", de kriminelle, og derved *imod* skærperne (en dem og os dikotomi). I analysen af lovforslagenes første-, anden- og tredjebehandling i Folketinget har vi således været opmærksomme på de argumenter, der bunder i de beskrevne kategorier samt været åbne over for, hvis der skulle dukke noget uforudset op. Jo flere gange der har været henvist til en bestemt argumentationstype, jo tungere har vi vurderet denne til at veje som legitimering af holdningen om hårdere straf.

Nedenfor følger dermed en analyse af debatten, hvor vi strukturerer politikernes legitimeringsgrundlag i fire overordnede tematikker: tryghed i befolkningen, retfærdighed, eksemplets magt og dikotomien omkring os og dem.

Tryghed i befolkningen

Argumenter om tryghed indgår både i debatafsnit og i officielle begrundelser for lovforslagene. Indledende i lovforslaget om hjemmerøverier står:

Organiseret indbrudskriminalitet er efter regeringens opfattelse særlig stødende på grund af den hensynsløshed, der ligger i en nøje planlagt eller systematisk krænkelse af andre menneskers integritet og ejendom (Justitsministeriet 2011:4).

At borgernes tryghed er det første, der lægges vægt på i lovforslaget, er i sig selv en pointe, og brugen af ordene "hensynsløshed" og "krænkelse" er en kropsligt orienteret betydningstilskrivning, der er med til skabe en fornemmelse af væmmelse ved kriminaliteten. En stor del af debatten bærer præg af denne følelsesbetonede individfokuserede argumentationsform. Marlene Harpsøe (DF) udtaler for eksempel:

Ens private hjem er et særligt helle, det er her, man finder tryghed og ro, og derfor er det også ekstremt grænseoverskridende, når man i ens eget hjem pludselig står ansigt til ansigt med en forbryder (...). Ro bliver til uro, og tryghed bliver til frygt, og så i ens eget hjem (Justitsministeriet 2011:113).

Et andet eksempel på denne følelsesbetonede argumentationsform kan findes i Tom Behnkes (K) maleriske beskrivelse af et hjemmerøveri:

... altså der, hvor man ligger trygt og rart i sin seng i sit eget hjem, natten er faldet på, børnene ligger og sover, og så er der pludselig nogle, der sparker døren ind eller på anden måde bryder ind i ens hjem... (Justitsministeriet 2011:123).

Pointen ved at inddrage børn i argumentet og familien som den institution, der skal passe på børnene, understreger, at denne kriminalitetsform er særligt uacceptabel, idet det bliver til et overgreb på kernefamilien, et overgreb på *normalen*. Argumenter med udgangspunkt i dette scenarie indikerer, at hjemmerøverier kan ske for alle og gør derved ønsket om øget tryghed relevant for alle. Tidligere Justitsminister Lars Barfoed (K) udtaler:

Det er jo sådan, at regeringen, Dansk Folkeparti og fru Pia Christmas-Møller som et led i aftalen om en styrket indsats imod kriminelle ban-

der og organiseret indbrudskriminalitet og en styrket indsats for at beskytte ofre m.v. har besluttet yderligere at styrke indsatsen, for at borgerne skal kunne føle sig trygge i deres eget hjem (Justitsministeriet 2011:128).

Citatet underbygger, hvordan denne type argumentation er blevet brugt som et grundlag for den skærpede straffepolitik. I citatet bruges ønsket om tryghed som legitimation, og det beskrives, hvordan der fra politisk side ønskes handling på en formodning om, at folk føler sig utrygge. Forskningen viser, at det ikke er tilfældet: folk føler sig ikke mere utrygge end tidligere (Balvig & Kyvsgaard 2010:105). Argumentet har således ikke hjemmel i videnskaben, der er tværtimod tale om en form for *common sense* argument, der bygger på en doxisk opfattelse af tryghed og sikkerhed som basale rettigheder, som det synes selvfølgelig at bakke op om.

Et udtryk for retfærdighed

Et andet forhold, der lægges særlig vægt på i den politiske argumentation, er retfærdighed set i forhold til forbrydelsens grovhed. Dette kan fx ses i Karina Lorentzen Dehnhardts (SF) udtalelse: "... jeg har et oprigtigt ønske om, at det her skal opleves som retfærdigt og rimeligt for den samlede gruppe af ofre" (Justitsministeriet 2011:121). Ordvalget *et oprigtigt ønske* er med til at styrke opfattelsen af hendes medfølelse med ofrene, og at hun af denne grund kræver retfærdighed for dem. Når Kim Andersen (V) bliver spurgt om, hvorfor det lige er hjemmerøverier, man i denne omgang har fokus på for en skærpet straffepraksis, er svaret:

Når vi tager de egentlige hjemmerøverier, er det fordi det efter vores opfattelse er en form for kriminalitet, som er meget, meget grov, og som er særdeles krænkende i forhold til det menneske eller de mennesker, som udsættes for den (Justitsministeriet 2011:106).

Der lægges vægt på, at forbrydelsen er *særdeles krænkende*, hvilket gentages som begrundelse for, at det her er et forhold, der skal slås særlig hårdt ned over for. Der er her altså tale om en opvejning af, hvad lovovertrædelsen har af konsekvenser for offeret, og en hårdere straf skal derved sikre en højere grad af ligevægt mellem offerets overlast og den tildelte straf. Marlene Harpsøe (DF) udtaler: "For det er enormt ubehageligt at være den, der bliver udsat for et hjemmerøveri, og det skal være tilsvarende ubehageligt for den, der begår hjemmerøveriet" (Justitsministeriet 2011:113). Her bliver det tydeligt, at holdningen er, at en retfærdig varetagelse af offeret medfører, at gerningsmanden straffes tilsvarende hårdt. Udtalelsen taler til (rets)følelserne og antyder med brugen af adverbiet *enormt* foran det i forvejen følelsesbetonede ord *ubehageligt*, at dette er et alvorligt problem. Der spilles desuden på en opfattel-

se, der kan minde om en øje for øje og tand for tand tankegang. Denne anskuelse henleder tankerne på den nyliberale genoplivning af kontrakttenkningen, hvor tanken er en gældende social kontrakt mellem samfundet og frie, lige mennesker. Samme position indtager Tom Behnke (K) med udtalelsen:

Når jeg sidder og kigger på strafudmålinger, så kigger jeg også på, hvad der er en rimelig straf i forhold til den forbrydelse, man begår, hvad der er en rimelig straf i forhold til grovheden af den forbrydelse, man begår, og hvad der er en rimelig straf i forhold til den skade, man påfører ofrene, både fysisk og psykisk (Justitsministeriet 2011:121).

Citatet synliggør, at offeret tages alvorligt, samtidig med at det er offerets mén, der skal fungere som en form for udgangspunkt for at opgøre *størrelsen* af den straf, der vil være et retfærdigt modsvar. I de tilfælde hvor forbrydelsen ikke opklares, foreslås det endda af Katrine Lorentzen Dehnhardt (SF), at Venstre samarbejder omkring at se på ofrenes muligheder for en torterstatning. Til dette er Kim Andersens (V) svar, at Venstre vil være med til at se på, om der er behov for at regulere erstatningen. Der stilles skarpt på retfærdighedsperspektivet, når staten skal gå ind og kompensere i de tilfælde, hvor det ikke er muligt at tildele en gerningsmand en straf. På denne måde bekræftes den enkeltes urørlige rettigheder, selv når forbryderen ikke bliver straffet. Rationalet er, at der skal være retfærdighed for offeret, og at det er statens ansvar at varetage denne retfærdighed.

Eksemplets magt

En anden type argument er, hvilken disciplinerende betydning det kan have at statuere et eksempel. Lars Barfoed (K) beskriver, hvordan hårdere straffe har en præventiv effekt gennem statueringen af et eksempel: "Det er vigtigt, at risikoen for at blive dømt er stigende, for det vil have den synergieffekt, at det virker i højere grad præventivt. Og det tror jeg på vi opnår med det her" (Justitsministeriet 2011:134). Hans overbevisning om en synergieffekt indikerer en tro på, at statueringen af et eksempel vil afholde folk fra at begå kriminalitet. Tom Behnke (K) bakker op om synspunktet: "... selvfølgelig hjælper det, at man sætter markant ind og siger: Hvad vil vi ikke finde os i?" (Justitsministeriet 2011:122). At eksemplets magt skulle virke kriminalitetsforebyggende bliver her gjort til noget selvfølgeligt. Tidligere Justitsminister Brian Mikkelsen (K) begrundede stramningerne af lovgivningen mod bandekriminalitet: "Det virker, fordi det holder banditterne væk fra gaderne. Det virker præventivt, at man godt ved, at man virkelig får en lang fængselsstraf, hvis man overtræder lovgivningen (Justitsministeriet 2009:214). Denne logik bygger på en opfattelse af, at strengere straffe har en vigtig signalværdi. Straf tillægges samtidig den sekundære funktion, at offentlige områder bliver holdt fri for uromagere.

Den førte retorik er ofte funderet på følelsesbetonede ord som *grove*, *kræn-kende* og *intimiderende*. Der argumenteres løbende for, at problemerne med hjemmerøverier er meget alvorlige, hvilket i sig selv appellerer til, at der må handles. Karen Hækkerup (S) siger fx: "Det her handler om nogle ganske få og meget, meget grove sager (...) det er enormt ubehageligt at være den, der bliver udsat for et hjemmerøveri" (Justitsministeriet 2011:112-113). Malene Harpsøe (DF) udtaler: "Jamen her er der altså et alvorligt problem, og vi mener saftsuseme, at de her forbrydere skal have en straf, så det batter" (Justitsministeriet 2011:119). Argumentationen forstærkes med disse ekspressive ord og kan bidrage til at skabe og opretholde en diskurs om vigtigheden af at sætte ind over for problemet.

Holdningen lader til at være, at det at statuere et eksempel vil afholde andre borgere fra at begå kriminalitet, da der appelleres til individets indretning efter de gældende normer. Det er en meget afgrænset måde at forholde sig til kriminalitet. Kriminalitet ses som noget, der er afskåret fra sociale, sundhedsmæssige og økonomiske forhold i livet. Den anden del af argumentet er, at uønskede kriminelle fjernes og usynliggøres.

Dikotomien omkring os og dem

Politikernes sympati med offeret italesættes ofte i samme åndedrag som deres antisympati over for den kriminelle. Argumentationen tager flere steder form af en enten-eller, sort-hvid problematik: Marlene Harpsøe (DF) siger fx: "Sig det nu bare helt ærligt, for Socialistisk Folkepartis hjerte banker for forbryderne, de må helst ikke få så lange straffe som overhovedet muligt" (Justitsministeriet 2011:121) og Kim Andersen (V) udtaler: "Vi ved jo godt fra Enhedslistens ageren og de mange forslag her i salen, at Enhedslisten dybest set er med de kriminelle" (Justitsministeriet 2011:107). Fortalerne af lovforslaget anvender en diskurs, hvor man enten er *med* borgerne og derfor *for* en skærpelse af straffene, eller *med* de kriminelle og derved *imod* skærpelserne. Denne diskurs kan også spores i de officielle begrundelser for lovforslagene. I loven om bandekriminalitet tages der indledningsvist stærkt afstand fra, at personer, som ikke tilhører bandemiljøet, bliver inddraget i opgør (Justitsministeriet 2009:10). Samme fremstilling kan ses, når Brian Mikkelsen (K) siger: "Vi vil ikke acceptere, at man transporterer våben på åbne gader, på veje, hvor helt almindelige mennesker kan komme i klemme" (Justitsministeriet 2009:213). Ved at sige *helt almindelige mennesker*, får udtalelsen samtidig den bibetydning, at kriminelle er noget andet, noget der afviger fra normalen. Kim Andersen (V) udtaler:

Dette at almindelige mennesker ikke kan leve en normal tilværelse, passe deres arbejde, gå til deres fritidsaktiviteter, sende børnene hen i sportsklubben og have et normalt fritidsliv uden at være ængstelige, uden at være bange, uden at være frygtsomme over for, hvad der sker

bag det næste gadehjørne, om der kommer en gal mand løbende med en pistol i hånden, om der kommer nogle typer ned igennem gaden i en hurtigkørende bil med skudsalver ud af den ene siderude, er nyt i dansk sammenhæng, og for Venstre er det også helt og aldeles uacceptabelt, og det skal bekæmpes (Justitsministeriet 2009:217f).

Det fremmanede billede lader én tilbage med indtrykket af et Danmark i krig mod en udefrakommende fjende. Kim Andersen siger videre: "Det skal bekæmpes her og nu med en stærk slagkraftig politiindsats, med strenge sanktioner, hårde domme fra domstolene, når de skyldige pågribes og dømmes" (Justitsministeriet 2009:217f). Der skabes en afstandtagen mellem og en gruppering af *os* – de normalt integrerede i samfundets normer, og et *dem* – de der ikke formår at leve op til de af samfundet opstillede normer.

Små skridt mod en dansk straffestat – en udfordring for den skandinaviske undtagelse

I studierne af den strafferetlige "tough on crime" bølge, der præger den vestlige verden, tiltrækker de skandinaviske velfærdsstater sig ikke overraskende opmærksomhed, da de typisk har været kendetegnet ved at følge et, relativt set, humant straffemønster (Pratt 2008a, Smith 2012). Der er mange indikatorer på, at der de sidste 30 år er blevet introduceret en hårdere straffepraksis og -retorik i Danmark (og i Skandinavien), som velfærdsstaten ikke har været i stand til at imødegå på succesfuld vis (Smith 2012:53f). Det har været synligt i den politiske debat om kriminalitet og straf, i konkrete politiske tiltag og ikke mindst i form af skærpet lovgivning.

I en artikel, der (selv)kritisk revurderer artiklerne om den skandinaviske undtagelse fra 2008, tager Pratt i samarbejde med den australske kriminolog Anna Eriksson til genmæle mod noget af den kritik, de første artikler afstedkom (Pratt & Eriksson 2012). Her konkluderer de, som tidligere, at der er tale om forandringer inden for den strafferetlige udvikling i Skandinavien:

On the face of it, we can certainly detect ingredients for the development of a Scandinavian "culture of control" (...) The new penal language associated with these changing penal values – "three strikes", "zero tolerance" and so on – is known in this region (Pratt & Eriksson 2012:254).

Men derved fastholdes samtidig, at der er tale om en undtagelse fra de engelsktalende lande, hvor straffepolitikken har nået andre højder:

notwithstanding some tightening of its parameters, there has been no wholesale restructuring of the welfare state in this region [the Scandinavian countries] (...) As such, it continues to build social capital and

community well-being, thereby countering punitive populist rhetoric and ideology (Pratt & Eriksson 2012:255).

Pratt og Eriksson er således stadig fortalere for en skandinavisk undtagelse fra den generelle straffepolitiske udvikling. De understreger endda, at udviklingen ser positiv ud for de skandinaviske lande: "However, this is manifestly not occurring. The gulf in prison rates between the Scandinavian and Anglophone countries is widening rather than narrowing" (Pratt & Eriksson 2012:255). Vores artikel er et kritisk bidrag til denne debat. Pratt og Erikssons argument om, at de skandinaviske lande skulle bevæge sig i en "mildere" retning, hvad angår de strafferetlige spørgsmål, baseres på udviklingen af antal indsatte pr. 100.000 indbyggere i Finland. Dette har andre kritiseret, da Finlands velfærdsstat adskiller sig fra de resterende skandinaviske landes (Mathiesen 2012).

Vi baserer primært vores kritik på en analyse af to politiske debatter, der førte til øgede strafferammer for henholdsvis bandekriminalitet og hjemmerøverier. Her undersøgte og demonstrerede vi, hvordan nyliberalismen handler om andet og mere end en økonomisk rationalitet byggende på effektivitet og ideologisk neutralitet. Nyliberalismen handler, i Wacquants videreudvikling heraf, i høj grad også om diskursive påvirkninger og ideologiske fordringer. Vi viste, hvordan argumenter, der blev legitimeret på et følelsesmæssigt grundlag, flittigt blev brugt som tungtvejende begrundelser for en hårdere straffepraktis. Som overbygning på en økonomisk nyliberalisme ser vi, med henvisning til Wacquant, kimen af en moralsk nyliberalisme også i Danmark. Denne manifesteres i en række øgede krav til individet samt et individualiseret ansvar for at leve op til dem. En følge af dette samfunds- og menneskesyn er, at hvis man ikke kan leve op til de øgede krav, så kan staten helt legitimt gå ind og straffe, sanktionere og disciplinere. Den politiske argumentation for de øgede strafferammer fremføres med henvisning til individets tryghed, retfærdighed, eksemplets magt og den politisk illegitime modstilling mellem enten at være med den kriminelle eller med den almindelige borger. Alt sammen funderet i og legitimeret med henvisninger til danskernes retsfølelse. Den politiske populismetorik er i kamp med og eksekveres på bekostning af statistik og ekspertviden inden for kriminologiske studier. De fire fremanalyserede legitimeringsgrundlag hænger sammen i deres argumentation og trækker på nogle af de samme værdier om individets ret til tryghed og retfærdighed samt samfundets ret til at ekskludere individer fra fællesskabet, hvis de ikke formår at leve op til de moralske fordringer. Samtidig med dette fokus på tryghed og retfærdighed slås der med hård hånd ned på de, der ikke vil eller kan leve op til den *sociale kontrakt* mellem borger og samfund. Det ses med formuleringer som: "Det vil vi ikke finde os i, der skal sættes markant ind, sende et signal, straf så det batter", osv., hvordan det, Bourdieu kalder statens "højre hånd", der repræsenteres af de økonomiansvarlige i

staten, politiet, fængselsvæsnet og retsinstanserne, sætter ind og disciplinerer uønskede elementer (Bourdieu 2010; Wacquant 2009a:304, 2012:73). Med den ændrede brug af denne adskillelse om den kriminelle fra hvad der vurderes som normalen, åbnes der op for hårde sanktionsmuligheder over for disse individer, og staten kan gå ind og disciplinere ved at sætte eksempler til skræk og advarsel. På den måde er den hårde kurs over for individer, der vanskeligt lader sig passe ind i den nyliberale model, en måde for politikerne at bekræfte den enkeltes urørlige rettigheder, samtidig med at statens politiske relevans fremhæves i en samfundsmodel, hvor politikerne selv er med til at svække statens råderum i forhold til de frie markedskræfter.

Det, der træder frem i ovenstående analyse, er konturerne af en straffepraksis, der henter sin underliggende legitimitet i en nyliberal moralfilosofi. Straffens rolle bliver både et redskab, med hvilket staten varetager en beskyttelsesopgave over for borgerne, søger at genoprette en samfundsmæssig ubalance via streng konsekvens og afretning af de, der forbryder sig mod fællesskabet og en arena, hvorpå politikerne kan vise handlekraft. Straffen fremtræder som en påmindelse og en advarsel om, at staten ikke længere kender til medfølelse eller omsorg og slår hårdt ned. Menneskesynet for en sådan model er baseret på den indstilling, at kriminalitet ikke har strukturelle, samfundsmæssige baggrunde og bevæggrunde, men udelukkende er udtryk for den enkeltes moralske utilstrækkelighed. I forordet til den danske udgave af *Fattigdommens fængsler* skriver forhenværende lektor i kriminologi ved Århus Universitet Jørgen Jepsen:

Den aktuelle danske straffefilosofi er (...) præget af (...) en ret så ureflekteret repressiv holdning uden nogen egentlig tankemæssig, endsige filosofisk overbygning. Den er en refleksion af og en appel til en forenklet og til dels selvskabt folkestemning (Jepsens forord i Wacquant 2008:7).

Vi mener, med de indsigter Wacquants arbejde bidrager med, at det er mere adækvat netop at se dette som en filosofisk overbygning. En filosofisk overbygning, der peger i retning af et nyliberalt moralsk regelsæt om at varetage egne livsbetingelser og kun trække på fællesskabets ressourcer i det omfang, man selv kan yde til selvsamme fællesskab. De øgede fordringer til individet skaber en social usikkerhed, som staten imødekommer ved at slå hårdere ned på de, der forbryder sig mod samfundsfællesskabet.

Afrunding

Antallet af indsatte i de danske fængsler stiger, og antallet har aldrig været højere end nu. For Sverige og Norge er antallet af indsatte stagneret de sidste år (Kriminalforsorgen 2013). Som følge af strafskærper har fængslerne i Danmark været præget af overbelægning, hvilket har medført forhold for

fangerne, der har bragt Danmark på kant med menneskerettighederne (Jepsens forord i Wacquant 2008:7). I 2012 blev der vedtaget en ny fireårsplan for de danske fængsler. Planen indeholder mere uddannelse til de indsatte, men også 200 nye fangepladser, hvilket muliggør en fortsat hård straffekurs. At der er flere indsatte, som skal have en uddannelse, er et af flere resocialiserende tiltag, som er blevet søsat, og som differentierer Danmark fra de lande, som Wacquant tager sit udgangspunkt i. Der er dog *kun* afsat 292 millioner kr. til det uddannelsesmæssige initiativ, mens der er afsat over dobbelt så meget: 682 millioner kr., til de nye fængselspladser (Justitsministeriets hjemmeside 2012). Pratt og Erikssons argument, om at kløften mellem de angelsaksiske lande og Skandinavien forøges, holder kun i tilfælde af, at antallet af indsatte i de angelsaksiske lande stagnerer eller daler, hvilket ikke umiddelbart synes at blive tilfældet. Vi medgiver, at de velfærdsstatslige sociale tiltag, der kendetegner Danmark og de øvrige skandinaviske lande, ofte har afstedkommet en mere resocialiserende kurs over for kriminelle. Der er dog, særligt siden VK-regeringen tiltrådte i 2001, sket et skifte i velfærds- og strafferetspolitikken. Stramningerne på straffeområdet kan forstås som en følge af det indskrænkede sociale sikkerhedsnet, der igen er en konsekvens af den moralske nyliberalismes øgede krav til individet. Ud fra denne optik kan man argumentere for, at også den danske stat gradvist bevæger sig mod en tilstand, hvor de sociale aktiveringsprincipper smelter sammen med de disciplineringsprincipper, der kan identificeres i et skærpet straffesystem. De resocialiserende tiltag er til stede, men på baggrund af de politiske prioriteringer virker det til, at en udbygning af fængselsvæsenet prioriteres højere. Retsfølelsen, der fra politisk side italesættes som legitimitetsgrundlag for de øgede straffekrav, kan ikke kvantificeres og kan derfor potentielt danne grundlag for en kontinuert – for ikke at sige uendelig – række af indskærpede "tough of crime" praksisser på det danske straffepolitiske område. Af denne grund er Wacquants pointering af, at straf også fungerer som håndtering af social usikkerhed og som en måde, hvorpå man politisk viser handlekraft, også relevant i en skandinavisk kontekst. Der er ikke noget, der tyder på, at vi i fremtiden vil se en minimering af skærpede straffetiltag i dansk politik, og det er derfor et åbent spørgsmål, hvor længe man reelt kan tale om en "skandinavisk undtagelse".

Noter

1. Det absolutte antal måneders indespærring er steget fra 58.479 måneder om året i 2004 til 73.306 måneder om året i 2013 (Kriminalforsorgen, Statistik 2013:8).

2. Retsfølelse er et abstrakt begreb. Af denne grund er det også samfundets dominerende styringsrationalitet, der er medkonstituerende for, hvilken definition af retsfølelse der i sidste ende vægtes højest (Ryberg 2006:19). Med andre ord er følelsen af, hvad der er rimeligt og ret styret af det moralske kodeks, der på gældende tidspunkt er herskende i samfundet. Denne forstår vi ikke som naturligt givet, men som værende styret af det menneskesyn der er dominerende. På nuværende tidspunkt er dette et overvejende nyliberalt menneskesyn, hvorfor det altså den nyliberale moral som er bestemmende for, hvordan retsfølelsen artikuleres og forstås.

3. Denne del af Wacquants vidtforgreneede forfatterskab har ikke modtaget specielt meget opmærksomhed i Danmark, hvilket står i kontrast til de senere års tiltagende interesse for andre dele af Wacquants arbejde (særligt Wacquant 2013). Alene i Danmark inspirerer og diskuteres Wacquants (1) udvikling af tesen om avanceret marginalisering som diagnose over kontemporære vestlige samfund (Delica 2013, Schultz Larsen 2013), (2) det bysociologiske arbejde herunder særligt et fokus på en sociologisk specificering af det belastede ghettobegreb (Visti Hansen 2008, Schultz Larsen 2009, 2011, Schultz Larsen, Delica & Mathiesen 2013), (3) konstruktionen og anvendelsen af begrebet 'territoriel stigma' og dets relevans for analyser i en dansk kontekst (Jensen & Christensen 2012, Schultz Larsen 2014) og (4) skitsering af den socialvidenskabelig forskningsmetodik til studiet af de ovenstående elementer, der ligger mere eller mindre eksplicit i dele af Wacquants forfatterskab (Delica 2011).

4. Peter Scharff Schmidt bruger den engelske variant af sit navn i bidraget 'A critical look at Scandinavian exceptionalism: welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia' I Ugelvik, Thomas & Dullum, Jane: Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice fra 2012. Af denne grund refereres der til bidraget som 'Smith 2012'.

5. Straffelovrådet er et ekspertråd, nedsat af Justitsministeriet i 1960, og har til opgave at afgive indstilling om strafferetlige lovgivningsspørgsmål og principielle spørgsmål vedrørende fastsættelsen af administrative bestemmelser af strafferetlig karakter.

6. Inden for det brede felt af policyanalyser ses lignende tilgange. Centralt inden for denne tradition står Deborah Stones bog "Policy Paradox" (2002). Stone beskriver, hvordan den politiske beslutningsproces er en politisk kamp om værdier og ideer og *ikke* udtryk for rationelle forhandlingsforløb. Det beskrives, hvordan der ligger paradokser indlejret i mange politiske beslutninger, hvorfor man i sin analyse ikke udelukkende kan fokusere på rationelle bevæggrunde som grundlag for den førte politik. Tesen er, at virkelighedens politik bunder i forskellige idealer af grundlæggende samfundsmæssige værdier som sikkerhed, lighed og frihed, samt hvordan disse idealer ofte kommer i konflikt med den faktiske gennemførelse af politikken. For Wacquant analyseres politik som konfliktfyldte interessekampe i et politisk felt, og der er derved med denne tilgang et noget klarere konfliktperspektiv end hos Stone.

Litteratur

Bøger og tidsskriftsartikler

Balvig, Flemming 2006: *Danskernes syn på straf*. København: Advokatsamfundet.

Balvig, Flemming 2010: "Danskernes retsfornuft". *Advokaten*, vol. 89, nr. 9.

Balvig, Flemming & Kyvsgaard, Britta 2006: *Danskernes udsathed for kriminalitet 1986-2005*. Det Kriminalpræventive Råd.

Balvig, Flemming & Kyvsgaard, Britta 2010: *Udsathed for vold og andre former for kriminalitet: Offerundersøgelserne 2005-2009, med delvis opdatering for 2010*, udgivet på foranledning af Københavns Universitet, Justitsministeriet, Det Kriminalpræventive Råd og Rigspolitichefen.

Barker, Vanessa 2013: "Nordic Exceptionalism revisited: Explaining the paradox of a Janus-faced penal regime". *Theoretical Criminology*, vol. 17, nr. 5.

Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc 1996: *Refleksiv sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, Pierre 2010: "Statens venstre og statens højre hånd, Interview med Pierre Bourdieu". *Praktiske grunde – Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*. Nr. 1-2.

Castel, Robert 2003 [1995]: *From Manual Workers to Wage Laborers. Transformation of the Social Question*. New Brunswick & London: Transaction Publishers.

- Christensen, Ann-Dorte & Jensen, Sune Qvotrup 2012: *Stemmer fra en bydel. Etnicitet, køn og klasse i Aalborg Øst*. Aalborg Universitetsforlag.
- Delica, Kristian 2011: "Sociologisk refleksivitet og feltanalytisk anvendelse af etnografi – om Loïc Wacquants blik på urban marginalisering". *Dansk Sociologi*, 22. årgang, vol. 1.
- Delica, Kristian Nagel 2013: *Biblioteksbaseerede medborgercentre i udsatte boligområder – om praksisformer, strategier og social innovation i arbejdet med avanceret marginalitet*. Ph.d. afhandling, ENSPAC, RUC.
- Delica, Kristian Nagel & Sandbjerg, Christian 2014: "Den sociale krop, den avancerede marginalisering og den straffende stat: Introduktion til Loïc Wacquants oeuvre". *Praktiske Grunde. Tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*, Vol. 1, nr. 2.
- Foucault, Michel 2002 [1975]: *Overvågning og straf: fængslets fødsel*. Helsingør: Det lille Forlag.
- Greve, Vagn 2004: "Får eller Ulve". *Juridiska Förenings Tidsskrift*, vol. 3, nr. 4.
- Greve, Vagn 2013: "Den strafferetlige behandling af bagatelagtige sager", i Greve, Vagn: *Forbryderen, medmenneske eller fjende – og andre artikler*. København: Jurist- og Økonomforbundet.
- Hancock, Lynn & Mooney, Gerry 2013: "Beyond the penal state: advanced marginality, social policy and anti-welfarism", i Squires, Peter & Lea, John (red.): *Criminalisation and advanced marginality: a critical assessment of the work of Loïc Wacquant*. Bristol: Policy Press.
- Høilund, Peter 2011: *Frygtens ret*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jepsen, Jesper 2008: "Forord", i Loïc Wacquant: *Fattigdommens fængsler*. København: Socialpolitisk Forlag.
- Jessop, Bob 1993: "Towards a Schumpeterian Workfare State? Preliminary Remarks on Post-Fordist Political Economy". *Studies in Political Economy*, vol. 40.
- Jessop, Bob 1994: "Post-Fordism and the state", i Amin, Ash (red.): *Post-Fordism: A Reader*. Oxford: Blackwell.
- Lappi-Seppälä, Tapio 2008: "Trust, Welfare, and Political Culture: Explaining Differences in National Penal Policies". *Crime and Justice*, Vol. 37, nr. 1.
- Lappi-Seppälä, Tapio 2012: "Penal Policies in the Nordic Countries 1960-2010". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Vol. 13, nr. 1.
- Mathiesen, Thomas 2012: "Scandinavian exceptionalism in penal matters: reality or wishful thinking?", i Ugelvik, Thomas & Dullum, Jane: *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*. New York: Routledge.
- Mayer, Margit 2010: "Punishing the Poor – a debate: Some Questions on Wacquant's theorizing the neoliberal state". *Theoretical Criminology*, 14. Årgang, Vol. 1.
- Olesen, Annette 2013: "Kriminalitet og straf", i Hammerslev, Ole & Madsen, Mikael Rask: *Retssociologi – klassiske og moderne perspektiver*. Finland: Hans Reitzels Forlag.
- Peck, Jamie 2001: *Workfare States*. New York: The Guilford Press.
- Pratt, John 2008a: "Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess Part I: The Nature and Roots of Scandinavian Exceptionalism". *The British Journal of Criminology*, vol. 48, nr. 2.
- Pratt, John 2008b: "Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess – Part II: Does Scandinavian Exceptionalism Have a Future?". *The British Journal of Criminology*, vol. 48, nr. 3.

- Pratt, John & Eriksson, Anna 2012: "In defence of Scandinavian exceptionalism", i Ugelvik, Thomas & Dullum, Jane 2012: *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*. New York: Routledge.
- Ryberg, Jesper 2006: *Retsfølelsen: En bog om straf og etik*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Schultz Larsen, Troels 2009: *De forsømte. Skitse til en socialvidenskabelig analyse om relationerne mellem produktionen af forsømte boligområder, de sociale kampe om det boligsociale integrationsarbejde og den boligsociale integration*. Ph.d. afhandling, Institut for Samfund og Globalisering, Roskilde Universitet, Roskilde.
- Schultz Larsen, Troels 2011: "Med Wacquant i det ghettopolitiske felt". *Dansk Sociologi*, 22, nr. 1.
- Schultz Larsen, Troels 2014: "Copenhagen's West End – a Paradise Lost? On the Political Production of Territorial Stigma". *Environment and Planning A*, Vol. 46.
- Schultz Larsen, Troels; Delica, Kristian Nagel & Mathiesen, Anders 2013: "Med Wacquant i Byen – En kort skitse af Wacquants sociologiske projekt og dets implikationer i en dansk kontekst", Indledning i *Byens Udstødte: en komparativ sociologi om den avancerede marginalisering*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Smith, Peter Scharff 2012: "A critical look at Scandinavian exceptionalism: welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia", i Ugelvik, Thomas & Dullum, Jane: *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*. New York: Routledge.
- Squires, Peter 2013: "Neoliberal, brutish and short? Cities, inequalities and violences", i Squires, Peter & Lea, John (red.): *Criminalisation and advanced marginality: a critical assessment of the work of Loïc Wacquant*. Bristol: Policy Press.
- Stone, Deborah 2002: *Policy paradox: the art of political decision making*. New York: Norton.
- Ugelvik, Thomas & Dullum, Jane 2012: *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*. New York: Routledge.
- Visti Hansen, Jesper 2008: *Bypolitik og velfærdsstat – politikker over for "belastede" byområder i Danmark og Frankrig*. Ph.d. afhandling, Institut for Samfund og Globalisering, Roskilde Universitet, Roskilde.
- Volquartz, Mette 2013: *I tryghedens navn: politiets rolle i det senmoderne samfund*. København: Frydenlund.
- Wacquant, Loïc 2001: "The Penalisation of Poverty and the Rise of Neo-Liberalism". *European Journal on Criminal Policy and Research*, nr. 9.
- Wacquant, Loïc 2003a: "Towards a Dictatorship over the Poor? Notes on the Penalization of Poverty in Brazil". *Punishment & Society*, volume 5, nr. 2.
- Wacquant, Loïc 2003b: "Labour market insecurity and criminalization of poverty", i Roulleau-Berger, Laurence (red.): *Youth and Work in the Post-industrial City of North America and Europe*. Holland: Brill.
- Wacquant, Loïc 2008a [1999]: *Fattigdommens fængsler*. København: Socialpolitisk Forlag.
- Wacquant, Loïc 2008b: "Ordering insecurity: Social Polarization and the Punitive Upsurge". *Radical Philosophy Review*, volume 11, nummer 1.
- Wacquant, Loïc 2009a: *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*, Los Angeles: Duke University Press.
- Wacquant, Loïc 2009b: "Den nyliberale stats opbygning: arbejdsregime, fængselsregime og social utryghed". *Materialisten*, nr. 4.

- Wacquant, Loïc 2012: "Three steps to a historical anthropology of actually existing neoliberalism". *Social Anthropology*, vol. 20, nr. 1.
- Wacquant, Loïc 2013: "The Wedding of workfare and prisonfare in the 21st century: responses to critics and commentators", i Squires, Peter & Lea, John (red.): *Criminalisation and advanced marginality: a critical assessment of the work of Loïc Wacquant*. Bristol: Policy Press.
- Wacquant, Loïc 2014: "The global firestorm of law and order: On punishment and neoliberalism". *Thesis Eleven*, vol. 122.

Redegørelser, lovgivning, betænkninger osv.

- Fængselsforbundet 2014: *Fakta om udviklingen i Kriminalforsorgen*. Direktoratet for Kriminalforsorgen.
- Justitsministeriet 2009: *Lov nr. 501 af 12. juni 2009 om ændring af straffeloven, retsplejeloven, våbenloven, lov om politiets virksomhed, lov om fuldbyrdelse af straf m.v. og forvaltningensloven (Styrket indsats mod bandekriminalitet m.v.)*. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriet 2011: *Lov nr. 760 af 29. juni 2011 om ændring af straffeloven (Skærpede straffe for hjemmerøveri og organiseret indbrudskriminalitet)*. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriets hjemmeside 2012: "Effekt af strafskærpelserne", 19.11.2012. (Url-adresse: <http://jm.schultzboghandel.dk/Artikler/Redeg/redeg02.aspx/>).
- Kriminalforsorgen 2011: *Statistik 2010*. Direktoratet for kriminalforsorgen.
- Kriminalforsorgen 2013: *Kriminalforsorgen – Statistik 2013*. København: Justitsministeriet.
- Kriminalforsorgen 2013: *Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2008-2012*. Direktoratet for Kriminalforsorgen.
- VK-Regeringen 2003: *Vækst, Velfærd, Fornyelse II – supplerende regeringsgrundlag*. København: VK Regeringen.